Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 4 АПРЕЛЬ, 1989 ШУ. ★ № 40 (7698). ★ Мах 3 кеп.

АРЕНДАГА БАЬННАБ

РЕПОРТАЖ

Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхозе вa со. Цхьайтта сахьат даьнна ха я. Конторе хьакимех саг воацаш рацеца хьавеха вийзар керттера агроном. Цул тІехьагІа дукха ца говш, ший «УАЗ» яхача машинаца хьакхаьчар Шамшиев Ноха. ХІаьта тхо бІаьстен балхаш деча дІадолхаш цо аьлар:

— БІаьстен балхашта ханнахьа юртбоахама техника кийчйир тха совхоза ремонтникаша. Из бахьан долаш тха вІаштІехьа даьлар ханнахьа бІаьстен камлани дІайолае. Таханарча дийнахьа дерригача кхашта макхаш даьхад. Минеральнии органически удобренеш тайсай, иштта соахка санна интенсивни технологи юкъе а йоалаяь, укх шера а дика хьувкъам чуэца лаьрхІад оаха.

Оаха лаьрхІар цкъа хьалхагІа № 1 йолча тракторно-кхаш леладеча арендни бригаде даха. Цига бригадир-арендатор ва Байкаев Гайрбек. Цун бригада кхоъ арендни звено чуйоагІаш я. Царех цаІ я Азимов Мухьмада яр. 400 гектар лаьтта, иштта техника а я цо арендах хьаийца. Царех 260 гектара тІа дІадийна баьннаб уж гурахьа дув ялаташ. ХІаьта укх шера 40 гектар люцерна, 58 гектар горох, 42 гектар баьццарча доакъара лаьрхІа мукх, иштта кхы а культураш дІайийнай. ХІанз доакъара горох дІаювш ба арендатораш. Трактора тІара Іо а ваьнна, тхона хьатІавера Мухьмад.

— Сона хетачох во болх беш я са агрегат, — аьлар цо керттерча агрономага. — Дезачул дукхагІа ги доаду укхо.

— Долче, хьожаргда-кх вай, — аьлар Шамшиева, — шиъ оборот а яйташ, дІакхостае агрегата чарх. Нагахьа санна, ткъаь ворхІ, ткъаь бархІ гороха ги бурилг цо лаьтта тоссе, агрегато лерттІа болх бу. ХІаьта дукхагІа тоссе тоаергья вай.

Агрегато 33 а цхьайолча хана 36 бурилг а тоссар. Цул тІехьагІа дукха ха яланзар говза, агрегата цхьацца йола фента а хьовзаяь, Шамшиева из тоаьяьча хана.

Цигара тхо дІадолх №3 йолча арендни тракторно-кхаш леладеча бригаде. Бригадир-арендатор Бажиев Найну велавена духьалвоагІа тхона. Укх шера арендага яьннай цун бригада. Хьалха ювш йола бІаьстен культураш 19-гІча марта дІайийна баьлар уж. Ерригa цар дІайийнар я 279 гектар. Царех 100 гектар доакъара горох, 69 гектар люцерна, 60 гектар мукхаца вІашагІъяьь горох, иштта 50 гектар мукх.

— Цхьацца сеялка тІехьа а йолаш, йиъ трактор я тха кхашка болх беш, — йоах Бажиева. — Цхьан дийнахьара норма 12 гектар йолаш, оаха дІадув 20 гектар лаьтта. ХІанз оаха дІаювш яр горох я. Ерригa а 100 гектар дІае еза из.

Овсарле лакха йолаш къахьегаш ба укхаза механизатораш Завмаев Алдебир, Жанаев Эрма, Хангириев Султан, сеялщикаш Богатырева Асма, Визирова Хьава, кхыбараш. Цхьа ди дІадохийтац цар балха нормаш дикка тІехкхоачаш ца еш.

Машинаца тхо долхаш Шамшиев Нохас дувц:

— ХІанз вай долх совхозе дикагІча №4 йолча арендни бригаде. Цига арендатор ва къона специалист Зузиев Іумар. Соахка январь бетта денз арендах болх беш ба уж. АвансагІа цар соахка хІара бетта хьайдаь 180 сом доацаш, хІар механизаторо шу чакхдоалаш 8000 сом ахча ийцар. Иштта дукха пайда бир совхоза а.

Керттерча агрономо дийцача къамаьлах тийшар со цар стане дІакхаьчача. Ховш дар, укхаза шоай балхах дика кхеташ къахьегамхой болга. Механизатора А. С. Цалдаева дувц:

— 869 гектар лаьтта да тха доалахьа. ХІаьта 703 гектара тІа гурахьа дув ялаташ дІадийна даьннад. БІаь гектар шекара свеклаш дІаювш да тхо. Юхейисача 66 гектара тІа силоса хьажкІаш дІае лаьрхІад оаха. Лоацца аьлча, бІаьстан балхашта хьалхе а цІенхаштта кийчо яь хиларах хІанз уж балхаш лерттІа дІахьош ба «Самашкинский» совхоза ахархой.

М. ЧАХКИЕВ.

Карарча пятилетке цхьа шу дІадахийтадац Грозненски района «Советская Россия» колхоза коллективо цІена пайда ца беш. Иштта уж толамаш даха доккха новкъостал ду боахама баьцадаараш леладераша. ХІаьта къаьстта а цар болх арендни дезала, коллективни подрядагІа вІаштІехьбаьккхачул тІехьагІа.

Укх шера шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара ма хулла тешамегІа лард йолла гІерташ къахьегаш ба уж хІанз. Грозне бахача наха апрель бутт болалуш теплицашка нарсаш, помидораш дІайийра цига.

Кастта ара а дІаде доладергда баьцадаараш. Цу гІулакха махулла дикагІа лаьтта кийчде гІерташ тІатеІІа къахьегаш боахк механизатораш. Декхарех лоархІа ца веш цхьаккха а вац царна юкъе. Цхьабакъда, къаьстта белгалваккха воагІа Барсанукаев Мувса. Лаьтта Іайна тІоадал соцаяра макхаш даьхачул тІехьагІа, тІера кхаш нийсдара — культиваци еш воаллача цо ди дІадахийтац балха ши норма ца еш. Иштта овсаре къахьега аьттув боалийт цун шийи техника тешаме тоаяь хиларо.

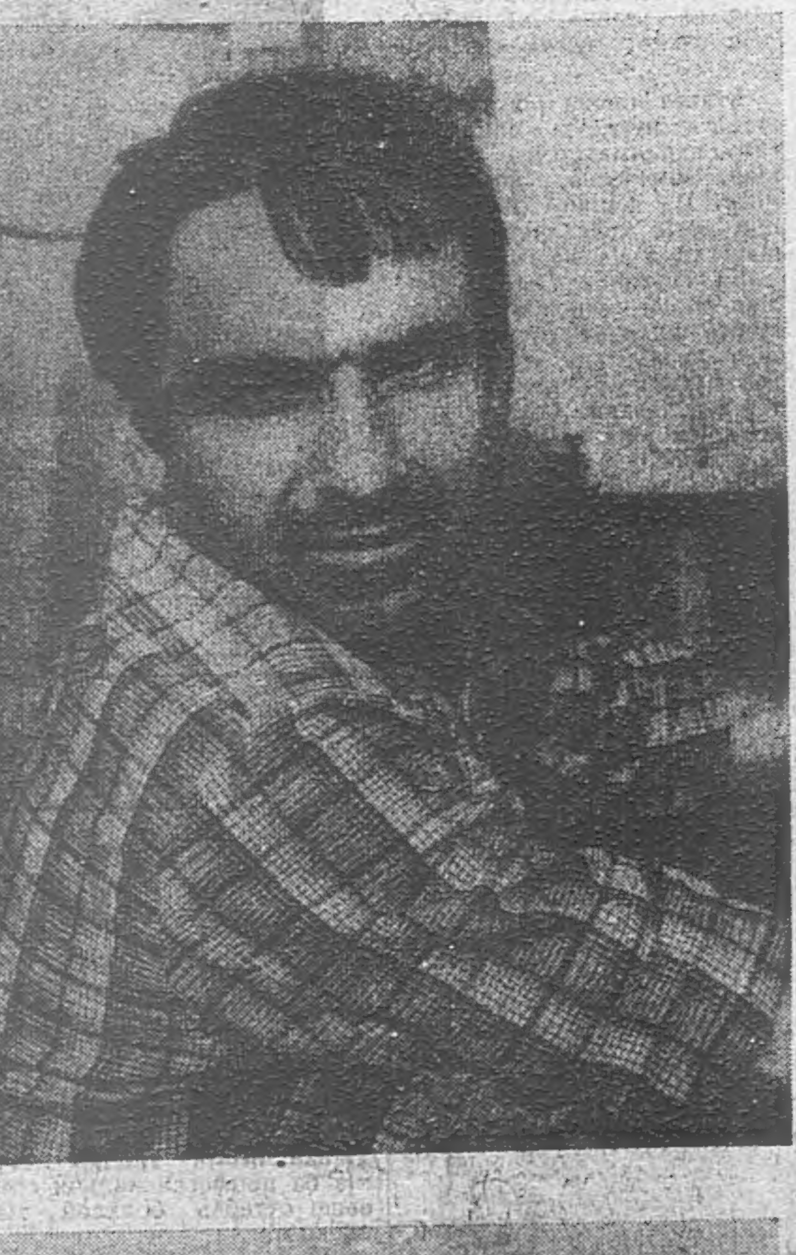

СУРТАШ ТІА: 1) толашагІа болча механизаторех цаІ — М. Барсанукаев; 2) «Советская Россия» колхоза тІера лаьтта дІаниисдеш йоалл М. Барсанукаева лелаю агрегат.

Л. АБДУРЗАКОВА
сурташ.

1989 шера 16 марта баь КПСС Централъни Комитета Пленума соцам

ХІАНЗАРЧА ХЬАЛАШКАРЧА КПСС АГРАРНИ ПОЛИТИКАХ

1. Советски Союза Коммунистически парте Централъни Комитета Пленумо белгалдоаккх, кхачан проблема къоастаелга ла йиш йоацаш гаьна даларо, мехка агропромышленни комплекс дегІайоалаелга, юрташка бахача наьха хьалаш вай хано дІадехарел цІенхаштта тІехьадисаро КПСС аграрни политике овлангара денз хувцамаш делга дІадехаш хилар.

«ХІанзарча хьалашкарча КПСС аграрни политиках» йолча КПСС ЦК Генералъни секретара М. С. Горбачева докладага ла а дийгІа, из йийца а йийца, парте керда аграрни политика хьагойташ йола доклада политически ловыводаш принципиальни архІам болаш хилар белгалдоаккх Пленумо. Цун керттера юкъмоттиг дІалоац юртара социалистически производственни отношенеш кердаяхаро, продукци дукхагІа яккхарца а из дикагІа хилийтарца а хьашт дола лаьттан да ву цо ахархочох.

Экономически отношенешта кІоаргга хувцамаш дара ларда тІа Іилман-технически прогресс сихъелга, юрт социальни эргайоаккхилга вІаши тардаро укх гарггарча хана кхачан проблема ирал дІаяккха, хІаьта кхойтталагІча пятилетке нах кхачанца тешаме Іалашбара эша юртбоахама продукташ яха таро хьаелл.

КПСС Централъни Комитета хетачох, керда аграрни политика чакхъяккхаро йиш хулийтаргья советски наьха хьал-таро тоае, болхлой класс, ахархой, интеллигенце цхьоагІо чІоагІъе, городаи юртаи юкъе хІанз а нохагІо йола башхалонаш дІайоахача лоархІаме гІа баккха.

2. Мохк дегІабара бе-беча этапашка аграрни политика мах беш а цун ларда тІа урокаш эцаш а М. С. Горбачева доклада тІа мел дийцар къоабалду Пленумо. Цо тешал ду юрта боахам дегІабоалабеча хьахинна дуккха къаьнара проблемаш 30-ча шерашка юрта вахар эргадоаккхача хана доккхий гІалаташ дувлийтарах а ца деш дукха хІамаш дитарах а, кооперацех йола ленински принципаш телхаярах, нэп хиннача хана из дегІахувлара даькъе Іоаяь дика опыт теркал ца ярах, чрезвычайни гІулакхаш чакхдахара ларда тІа низагІа коллективизаци елга цхьаккха бахьан а доацаш сихдарах хьахинналга.

Цу дерригне юрта боахам дегІабоалабара дІахорча этапашта негативни Іоткъам бир, колхозно-совхозни строя йоккхий потенциальни тарош хьаеллилга юхатехар, кулгалдеча административно-командни методаш чІоагІйир. Ахархой инициативана а хІама хьадара уж тІакхувш хилара а баргал еттаро, кІал кІийле а йоацаш дукха ахчан а материальни а ресурсаш дІаяхаро, городо а юрто а деча хувцамий эквивалентность толхаяро юрта боахаме шерра воспроизводство яра лардаш йохайир, лаьттанцара а производства кхыйолча средствашцара а хийра баьхар юрта къахьегараш.

Производственно-экономически отношенеш эргаяьха тоаянза ярг ца хилар, шоай боахам лелабарца хІаране доккхагІа хьашт хулга теркал ца деш уж вІаштІехьйоахилга а чакхйоахилга а леладарах дІадахача шерашка лелаьча аграрни политико боагтІаш бола пайда хьабенна ца хиларах вывод е йиш хулийт юрта боахам дегІабоалабара еча анализо. Аграрни политика хувца гІерташ, кулгалдара административно-командни система йита гІерташ, юрта къахьегаш барий экономически хьашташ доккхагІа хилийта гІерташ мел даьр дизза а леррагІа а чакхдаханзар, царех цхьан юкъа мара пайда хьабалацар. Агропромышленни комплексе тІа-тІа дукхагІа рузкъа дІахьежадарах, цун материально-технически база чІоагІъярах юрта боахам дегІабоалабеча боккха гІа баккха, мехка баха нах кхачанца Іалашбелга доагтІача бесса тоаде вІаштІехьдаланзар.

3. КПСС ЦК Пленума хетачох, юртара экономически отношенеш хувцанза яргйоацаш я, цар ларде хила деза йоалаш-йоалаш колхозаш, совхозаш, агропромышленни комплекса кхыйола предприятеш боахама расчетага а самофинансированега а йовлар; гражданий, къахьегама коллективай, ерригача общества хьашташ дикагІча тайпара теркал деча социалистически отношеней форма хиларах тарра, аренда юкъейоалаяр.

Колхозий а совхозий а, кхыча агропромышленни предприятей, цар структурни подразделеней, хІаьта иштта къаьст-къаьстача гражданий балха арендни отношенеш юкъейоалаяро таро хулийтаргья къахьегама овсарле цІаьхха наьха санна лакхъе, продукци дикагІа хилийта. Арендага гІолла социалистически доалахьенна реализаци елга йІаьххача хана, духхьал шоай лоІамагІа леладе деза.

Вай ханара аграрни политика декхарийла я социалистически доалахьен бе-беча формай а боахам лелабара тайпай а — колхозий, совхозий, агропромышленни комбинатий а агрофирмай а, арендни коллективай а арендаторий а, ахархой боахамий а цар кооперативай а, гражданий шоай доалахьарча гІонна долча боахамий кІийлен тІа агропромышленни производство чІоагІа дегІайоалаелга Іалашде. ЛоархІаме да царна цхьатарра экономически хьалаш хилийтар, боахам лелабара эффективность лакхъелга, балха тІа шоай лоІаме хулга, инициатива хулга Іалашдара хиланза даргдоаца организационни гІулакхаш чакхдахар. Колхозий а совхозий а производственни потенциалах дІахо а пайда эцара, кооперативаш, кооператораш, арендатораш санна уж дегІакхувлара динза даргдоацар де деза.

Даим йоакхо е еза наьха шоай доалахьара гІонна дола боахамаш дегІакхувлара, колхозашца, совхозашца, потребительски кооперацеца договораш увттадара ларда тІа царна общественни производстваца интеграци а еш. Безам болчарна хІамаш дІае лаьттан участкаш, бешамаш лелае участкаш телара кІал кІийле а йоацаш доазонаш увттаделга дІадаккха деза, продукци йоаккхача а из маьхала йоаккхача а новкъостал дергдола кооперативаш хьаяра ма могга гІо де деза.

Мехка кхачан ресурсаш ма хулла сихагІа алсамъяхар духьа боахам лелабара ерригача формаша цхьанне шоллагІчоа гІо делга а уж шоайла вІаши ювзаенна хулга а Іалашде гІерта еза халкъа депутатий Советаш.

4. КПСС ЦК Пленумо динза даргдоацаш лерхІ аграрни даькъе производства, доал дара, планироване дерригача боарамашка боахам лелабара керда механизмаш караерзаяра хьадда гІулакхаш делга. Планаш увттаеча дІахо а демократизаци яра колхозашта, совхозашта, юртбоахама кхыча предприятешта бокъо яла еза подряднии арендни коллективай предложенеш теркал а еш, производства структура белгалъе, продукци йохкара боарамаш, кхыдола производственни а экономически а хьокхамаш увттаде, хІаьта яьнкхача продукцехи хозрасчетни доходехи шоашта хеттар де.

КПСС ЦК Пленумо белгалдоаккх, колхозаш, совхозаш, ахархой боахамаш шоай лоІамагІа хилийтаро, арендни отношенеш шерра дегІайоалаяро таро лургья хьатІайоагІача хана паччахьалкхен кхачан фонд хьаяра мел эша юртбоахама продукци договорегІа ийе. ХІанзарча хьала а керда экономически механизм болх бе йоалургйолча хана а юкъе переходни хан-юкъ хиланза ярг ца хилар теркал а деш, цун гома чу пайда эца беза централизованни фондашка продукци кхачийтара тайп-тайпарча формаех, цу даькъе паччахьалкхен заказах а эцаш. Госзаказ оттае еза пхе шера хувцалургйоаццача нормативай кІийлен тІа, заготовкаш еча хана низаш делга цІендаь дІа а даьккха. Продукци йоаккхачар санна, заготовителаша а экономически бехктокхама кІийлен тІа договорни декхараш шинна оагІоно кхоачашдарца айхха йиза хила еза закупкай дисциплина.

Контрактаце договорагІа дола декхараш кхоачашдаьчул тІехьагІа юхедиса дакъа продукци яьккхачо шийна ловчча бесса дохк цу заготовительни е торгови организацешка, хІамаш чакхйоахача предприятешка, потребкооперацега, колхозни базар тІа е моттигера Іалашо тоаяра общественни кхачанга.

(ДІахододар 3-ча оагІо тІа).

Ха зехьа йоаяц

Надтеречни района «Знаменский» совхозе эггара йоккхагІа я Д. Салаева кулгалду кхаш леладу бригада. Боахаме долчох 40 процент лаьтта да цо леладеш. Керттерча даькъе кхею ялата культураш. КІезига яц доакъара лаьрхІа дІаювраш а.

Доккхий да укх шера цу коллектива хьалхашка латта декхараш. Уж толаме кхоачашдара ма хулла тешамегІа лард йолла гІерташ хьайоагІа из соахка гурахьа денз. Зяба лаьтта аьхачул тІехьагІа, болх ший ханнахьа дІаболабаь, 19 феврале тешаме тоаяь кийчон мутІаре дІаоттайир ерригa техника. Из толам баккхийтараш бар эггара хьалха мастераш-наладчикаш Умарпашаев Хас-Мохьмади Дугаев Хизири.

Цу гІулакхо аьттув балийтар ший аргІагІа, лаьтта кІезиг-дукха доакъалушше а цу сахьате кхашкара балхаш дІадоладе. БІаьсти ювча культурашта хьакъоастадаьча кхашка лаьтта Іайна тІоадал дІакъовлара макхаш доахаш ши ди мара доаданзар. ХІаьта соахка укх хана подрядагІа болх беш боацача хана, ялх ди гаргга ха йоайир из болх беш.

Иштта дІадахача шера бІаьсти хинначул дуккха сихагІа дІахьош да юрта боахама культураш дІаера балхаш а. ХІанзлехьа фуна лаьрхІа кхеергйолча горохо, кено бІаь-бІаь гектар дІалаьцай, хІаьта люцернас 160 гектар. Вешта, тІеххьара культура кхы а 40 гектара тІа дІаюврглолаш я.

МоллагІа балхаш деча хана шоаш хьадер тешаме деши нормаш хадданза тІеххоачашъеши къахьег бригада толашагІа болча механизатораша Садулаев Ильяса, Дударов Дамада, Мудаев Вахас, Яхъяев Суламбека, Идельбиев Хизира, кхычар.

Х. МАГОМЕТОВ.

М. С. ГОРБАЧЕВ ГАВАНЕ ВАХАР

2 апреле Куба Компарте ЦК Хьалхарча секретара, республика Паччахьалкхен Совета Председатела, Министрий Совета Председатела Фидель Кастро Руса хьийха КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. С. Горбачев Москвера официальни доттагІала визитагІа дІавахар. ДІахо йодада хана из официальни визитагІа Великобритане гІоргва цу мехка кулгалхоша хьийха. Кубе водача новкъа из воссаргва Шэннон яхача Ирландски аэропорте, цига лакхача боараме советско-ирландски вІашагІкхетар хургда.

М. С. Горбачевца бахаб КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министр Э. А. Шеварднадзе, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь А. Н. Яковлев, СССР Министрий Совета Председатела заместитель В. М. Каменцев.

Аэропорте М. С. Горбачев накъавоаккхаш хилар КПСС ЦК Политбюро членаш Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. А. Маслюков, Г. П. Разумовский, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, КПСС ЦК секретарь О. Д. Бакланов, кхыбараш, СССР-ера Куба гІулакхий временни поверенни Р. Мирабаль, СССР-ера Ирланде гІулакхий временни поверенни Д. Макинвар.

* * *

Цу дийнахьа М. С. Горбачев дІакхаьчар Шэнноне. Ирландски Республикан Советски Союзеи паччахьалкхен байракхаш эхкача аэропорте М. С. Горбачевна сесагацеи шийцарча нахацеи накъавера Ирланде премьер-министр Ч. Хохи, кхыбола официальни нах.

М. С. Горбачевгеи Р. М. Горбачевагеи моаршал хоатташ Ирланде Премьер-министра къаьстта аьлча аьлар:

Хьо исторе чухь Ирланде хьалхара вена советски президент ва. Хьа визит цудухьа исторически я. Укх вІашагІкхетаро вайга йиш хулийтаргья дунен халкъашта юкъерча гІулакхий хьакъехьа, хІаьта иштта вай шин мехка юкъе дегІадоагІача гІулакхий хьакъехьа а вІаши дагадовла.

Дунен кхыча мехкашца цхьана Ирланде чІоаггІа кхета а ду, дика хеташ хьежа а хьеж хІанз Советски Союзе хулача хувцамашка. Оаха чІоаггІа лоархІ советски общество кхы а йийллагІа хилийтара, Советски Союза экономически политически система эргаяккхара Іа деш дола гІулакхаш, къонахчал долаш хьо де гІертачоа тІехь хьа аьттув балар а лов тхона.

ДІадахача шера 7 декабре ВІашагІкхийттача Къамий Организаце Генеральни Ассамблее Іа даь исторически къамаьл дунен проблемай хьакъехьа низ бола а къаьгга а керда гІулакх хьахьокхаш дар. Іа ООН-а, «цу уникальни инструмента» беш бола лоархІам дукхача а даькъе са даьхен дукхача хана денз хьайоагІаш йолаш йолча политикаца бужаш ба. Тайп-тайпарча мехкаша законаш леладареи сихдаь герз хьаделга соцадареи кІийлен тІара дунен халкъашта юкъера кхерамзле адамий кхоанейна эшаш я.

Ше моаршал хоатташ М. С. Горбачева аьлар:

Тхона чІоагІа дика хет тхоаш Ирланде лаьтта кхоачаш, тхоаш безаме тІаэцарахи дика дешаш аларахи баркал а ях оаха. Хьога гІолла моаршал хоатт оаха ширана историн культуран мехкага, ерригача континентий дукха мехкаш дегІадара юкъе дакъа лаьца нах болча мехкага. Оаха моаршал хоатт Ирланде къонахчал долчеи талантливни халкъага.

Укх шера цхьадолча мехкий кулгалхоцца тха хургдолча вІашагІкхетарий календара тІа я Ирланди а. Новкъа долхаш сацар а доацаш, лаьрххІа доагІаргда. Лакхача боараме советско-ирландски хьалхара вІашагІкхетар лоаца хургда, цудухьа хІара минот лоархІамегІа хургья.

Тхона лоархІаме хет, господин премьер-министр, массанена а цхьатарра хьаштдола проблемаш: глобальни, европейски, шин оагІора яраш Хьоца ювца йиш хилар. ХІанзарча, тІехь-тІехьа дукхагІа дувзалуш долча дунен тІа тхоай политика оттаеш, оаха теркалду ерригача паччахьалкхенашта хетараш. МоллагІча мехка — боккхача, юкъерча, зІамигача — кулгалхоцара диалог — из цхьатарра нийсачар диалог я. Духхьал цу кІийлен тІа мара е йиш яц кхерамзле, вІаши бола тешам чІоагІбара, вІаши цхьана пайдане къахьегилга дегІадоаладара ма йоаггІара йола дика решенеш.

Дунен халкъашта юкъера диалогаш дукхагІа хилар, вай мехка керда политически мышлени чІоагІъялари революционни хувцамаш хилари — уж духхьал ханаца дувзаденна хувцамаш хинна Іац. Цар вІаши гІо ду, XXI бІаьшерене чудоалаш дуне дикагІа, чІоагІагІа, нийсхо йолашагІа хилара дечун юкъе дакъа лоац. Тхо теш тхоай ирландски собеседникашцара къамаьл цунах лаьца хургхиларах.

Советско-ирландски вІаши юкъе леладу гІулакхаш масса йолча оагІорахьара динамично хилийтара тІехьа да тхо.

Теркамца хиларах баркал шоана, вІашагІкхетар бахьан долаш баркал шоана.

Цул тІехьагІа шин мехка кулгалхоша дІайолайир переговораш.

Укхаза хилар Советско-ирландски кулгалхой вІашагІкхетара итогегІа йола пресс-конференци. Журналисташта хьалхашка къамаьл деш, Ирланде премьер-министра Ч. Хохе аьлар:

Президентаца М. Горбачевца чІоагІа дика переговораш хилар са. Тхо хьокхаделар, дунен халкъашта юкъера лоархІам болча дешаех, шинна оагІорахьарча дешаех, Европера хьал дегІаахарах, кхыйолча проблемаех. Тхо раьза хилар шинна а оагІорахьара вІаши гІулакхаш леладара цхьадола дешаш министрий боарам тІа дІахо дувцара, вешта, Ирланде министрий делегаци Москве гІоргья кхы а хьаьддагІа переговораши дискуссеши дІахо яхьара. Бухсоццаш са ала безам ба, сона сайна йоккха сийле я советски президент тха мехка вар.

Цунна жоп луш, М. С. Горбачева белгалдаьккхар: Цхьанне аьннар юха ала дезаш хул со, — хІана аьлча, премьер-министра Хохе аьннар тха хиннача переговорех сона хетачунца доагІаш да. Уж чулоацам болаш переговораш яр. Оттаьча хана чура ца боалаш шинна а оагІоно концентрированно дІааьлар дунен халкъашта юкъерча дукхача проблемаех, шинна а оагІорахьарча ваши леладеча гІулакхех шоашта хетар, цу даькъе хьоахадир Европейски процесс, регионални довнаш, къаьгга аьлча, Гаргарча Малхбоалехьара ситуаци санна дола актуальни дешаш, кхыйола проблемаш.

Дикача атмосферои переговорий конструктивни лостамои советско-ирландски политически диалог кхы а лакхагІча боарам тІа йоаккх, цига дукхагІа гучабоал тешам, вІаши дог ховш хилар. Оаха къоабалду иштта дегІаухилга.

Господина премьер-министра нийса аьлар дІахо а ювцилга, дагадовлилга дІадехаш йола темаш хьагучаяьлар тхона, аьнна. ХІаьта оаха дийцад из тхоашта хетар дІахо а дувцара министрий группа Москве йоагІаргйолаш.

Сона хетачогІа, московскии ирландскии политически сахьаташ вІаши нийсделга пайдане хиннад.

Цул тІехьагІа М. С. Горбачева жоп делар журналистий хаттараштa.

М. С. Горбачеви цунца хинна нахи цу дийнахье а дІабахар Гаване. Уж накъабоахаш бар Ч. Хохи, кхыбола официальни нах.

ГАВАНА, 3 апрель. (ТАСС спец. корр.). Куба компарте ЦК хьалхарча секретара, Паччахьалкхен Советеи Куба республика Министрий Советеи Председатела Фидела Кастро Руса хьоашалгІа вийха ваха вола КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. С. Горбачев 2 апреле Гаване венав.

Хосе Марте цІерагІча аэропорте самолета тІара Іобоаллашехьа советски кулгалхочоаи цун сесагаи духьала баьхкар Ф. Кастро, Куба компарте ЦК шоллагІвола секретарь, Паччахьалкхен Советеи республика Министрий Советеи Председатела хьалхара заместитель, Революционни эскара низий министр арме инарал Рауль Кастро, Куба компарте ЦК Политбюро член, Кубински кхалнаьха федераце председатель Вильма Эспин. М. С. Горбачевца цхьана вар КПСС ЦК Политбюро член, СССР доазол дехьарча гІулакхий министр Э. А. Шеварднадзе, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь А. Н. Яковлев, СССР Министрий Совета Председатела заместитель В. М. Каменцев.

ВІашагІкхетаре дакъа лаьцар Куба компарте Политбюро члена, Паччахьалкхен Советеи республика Министрий Советеи Председатела заместитела Карлос Рафаэл Родригеса, Куба компарте ЦК Политбюро члена, СССР-е Куба республика посол вола Хулио Камачо Агилерас, Куба партийни паччахьалкхени кулгалхоша, кхыболча официальни наха.

Духьала баьхкара шта юкъе вар Куба республике СССР посол Ю. В. Петров.

Советскии кубинскии кулгалхой хьайийлла йолча автомобила чу а хайше, мотоциклистий сийлен эскорт тІехьа а йолаш, Ку Анакан яхача хозача гавански районе йолча М. С. Горбачева резиденцегахьа болх.

Кортеж дІайодача 30 километр йолча наькъа дІоахала латтача бІаьш эзараш столице бахача наха боккхача безамца моаршал хоатт советски хьаьшага а Ф. Кастрога а.

Резиденце дІа ма кхаьччинге, М. С. Горбачевеи Ф. Кастрои визит ювцаш болча журналисташца хьалхара къамаьл хилар.

Вай мехкашта юкъе йола вежарашха юкъ-моттиг дегІаяра керда импульс яла тІахьийха йолча визитага кубинцаш чІоагІа дегдоахаш бар, яхаш, язду столични газеташа. СССР-еи Кубеи халкъашта юкъера доттагІал хьахиннад кубински революцена халача, экономически блокада го а баь, герзаца агресси ергхилара кхерам американски империализмо тІатувсаш хиннача шерашка. Революце моастагІашта духьале яра, традиционно шоай лоІаме ца хилар дІадаккхара, дегІаахар духьа шоай материально-технически база вІашагІйоллараи социализм хьалъелга дІадоладараи гІо даьд Советски Союзо кубинцашта.

Таханарча дено СССР-и Кубаи хьалхашка оттаду кхы кІезигагІа чоалханеи бехктокхамеи доаца декхараш. Дунен халкъашта юкъерча арене хулаш долча позитивни хувцамаша, шоай мехкашкарча чурча процессаша гучайоах советско-кубински вІаши гІулакхаш леладара керда перспективаш. Советски кулгалхочун, цу визита, боккха лоархІам бу укхаза. Машараи герз дІадаккхараи, экологически кхерамзлеи, шинна оагІорахьара вІаши гІулакхаш леладараи экономически дегІаахараи дешаш — уж а дукха кхыйола проблемаш а кІоаргагІа ювцаргья советско-кубински переговораш йолча хана.

С. ГОРБУНОВ,
А. КАНИЩЕВ,
С. СЕРЕДА,
В. ТАЛАНОВ.

ПРОФСОЮЗАШ ВАХАРИ

Дукхача хана деиз хьадоагIа «Грознефтеоргсинтез» объединене Ленина цIерагIча культураи техникаи Дворецa самодеятельни коллектива, Къулбаседерча ХIиричени Дагестанеи коллегашцара доттагIал. Города Орджоникидзе металлургий культура Двореце касткаста хул берийи кагирхойи творчества цIейш, художественни самодеятельноста хьажараш — конкурсаш. Хьаэца йоагIаш балха опыт йолаш я городе Каспийскера «Дагдизель» яхачун культура Дворецa коллектив. ВIашн айхха бувзам лоаттабеш коллегаша шоай болх тоабу.

Интернациональни бувзамаш

БАЙРАКХАШ— ХЬОАШАЛГIА

Дукха ха йоаццаш Дагестанереи Къулбаседа ХIиричереи баьхка хьаьший хилар шоай грозненски доттагIий болча. Культура хьакъехьа бIарччача шера цхьана творчески къахьегаргдолаш договор оттадир цар. Цу тIа я цхьана интернациональни доттагIала, культура гIулакхаш дара йоккха программа.

Ордконикидзен металлургаша, Каспийска машинашераша, Грозней химикаша, мехкдаьтта чакхдоахараша шоай производственни бувзамаш кхотаду. Уж кхы а айхагIа хилийтара шоай профессиональни цIей массане цхьана дезде лаьрхIад цар. Цар культура болхлоша мае, июле, сентябре кийчъергья концертни программаш. Яхь лоаттаеча къахьегама коллективай кагирхой вIашагIкхетар, интернациональни клубай цхьана йола заседанеш, берийи кагирхойи творчества цIей де лерхI.

Цхьана болх бара лаьрхIача плана тIара хьалхара гIулакхаш дир договора кулгаш ма яздинге а. Из дар доккха концерт. Цига даьхар вежарашха йолча республикай халкъий иллеш, дир халхараш, екаш яр советски доазол дехьарчеи композиторий инструментальни музыка.

«Профсоюзаш — бIухошта - интернационалисташта» яхача девизагIа хилар Грозне кагирхой вокально-инструментальни ансамблей конкурс. Творчески яхья юкъе дакъа лоацаш хилар 11 самодеятельни рок-групп. Конкурса юкъе дакъа лаьцараша даьккха ахча Афганистанера цIабаьхкача советски бIухошта центр хьаеча дIахьожадир.

Республика культурни вахаре хургъя Закавказья, Средни Азе республикай, Россе къулбехьеи городий викалаша дакъа лоацаш дукха культура событеш.

Городашта юкъе хургдолча цIейга — турнире бальни халхарашка баьхкарга тхо хьеж Астраханера, Бакура, Краснодарера, Тбилисера, Шевченкора, Кизлярера, Тулера самодеятельни артисташ.

Хьоккама халхар деш цхьана халха боалаш 30 маIа саги кхалсаги хургба. Казахски ССР Шевченко городерча «А» класса халхархоша СоседовгIар Вераси Василеи гойтаргъя шоай говзал. Конкурсе котбаьннарашта лургда Грозненски швейни объединене, художественни промыслай объединене, радио-технически заводо, туризмаи экскурсейи областной совето кийчдаь совгIаташ.

Март бутт чакхбоалаш болх бе доладеннад мехка къулбехьеи халкъа театраш. Вай республике творчески Iомабала баьхкаб Ставропольски краера, Къулбаседа ХIиричера, Азербайджанера, Волгоградера режиссераш.

Республика халкъа театрий конкурс хургъя. Хьажа баьхкарашта гургъя Грозненски мехкдаьтта института «Эксперимент» яхача кагирхой театра, «Грознефтеоргсинтез» объединене Ленина цIерагIча культураи техникаи Дворецa халкъа драматически театра коллективаша оттаяь хIанзарча авторий спектаклеш, кхыча самостоятельни коллективаша беча балхага хьожаргба.

Творчески интеллигенце дIахьокхаргъя ший говзал, цига хозаргда безаме илли, сатирически куплеташ, кхы дукхадараш.

С. МАЧИЛЬСКАЯ,
облсовпрофа самодеятельни творчества союзашта юкъерча цIен директор.

УКХАЗА НАЬХА ЙОАКХО Ю

ГIулакхерча кхалсага де дезараш мел дукха дале а, из мукъаьлац цIагIарча дезарех, маьра, берий еча йоакхонах. Царна даа хIама кийчде деза, барзкъаш цIена а аьшк теха а хилийта деза. Из деррига дешше а, кхалсаг хиларах тарра ший хозал а лорае еза цо. Из цхьан ханна де деза деррига а мишта вIаштIехьдаргда цун ше производстве балха хилча?

Республика дукхача предприятешка цхьацца бахьанашца нах балха тIара бувлаш е администраце мукъабеле балхара дIаболхаш моттигаш я. Поликлинике е йиллача ханна молхаш хьаэца аптеке баха безаш хул. Нагахьа санна тика тIа цхьа дохка хIама денадале, цхьа бахьан а даькхе цига болх.

Из хIама дац Назрановски трикотажни фабрике. Цига болх беш я унахцIено лорайра, бытовой гIулакх дара, общественни кхачан службаш. Фабрикас цу гIулакха помещенеши средстваши лоаттаю, эшаш йола оборудовани, кадраш я. Цхьацца бахьанашца тIеравувла везац укхаза, арахьа лохаргдар предприяте коа да.

Масала, хиланза даргдоаца товар е продукт эца езаш хилча, гаьна ваха везац цеха шовзткъа гIа мара гаьна йоацаш тика я. Город Назране тикашка дохкаш мел дола хIама да тика тIа: Iов, вермишель, цIилеторгаш, макаронаш, консерваш, кхыяраш. Бакъда, харжжала дукха хIама-м дац. Ший эцархой хьашт мел долча товарашца Iалашбе йиш йоацаш новкъа да тика заведующцена Зангиева Фатимайна. ХIаьта а гаьна ваха ца везаш эца уж хиланза даргдоацараш долаш а дика да.

Швейникашта дика гIулакх деш я кондитерски цех. Дезача дийнахьа хоза шу оттаде ма дезий хIара цIагIа, хьаьший, гаргара нах, бовзараш-безараш ма боагIий. Фабрика кхалнаха шоашта еза тортaш е аьле хьалхxе а заказ ду кондитерашка, цар йиллача ханна кхоачашду уж, дIахойт швеямотористкашка шоай заказ кийча долга.

Дезача деношка эшаш хиларал совгIа, саг йоагIачайодача, цхьа юбилей хилча, ваь е яь ди белгалдоаккхача а эшаш хул-кх торташ. Мастераш болча кондитераша Катиева Лемкас, Ханакиева Лязас, Ажигова Зухрас къаьстта хоза кхоачашду хIаьта деш дола заказаш.

Мел чам болаш хул цар ю булкаш! Мак, джем, кхыяр чуелла уж яа дог доагIаш я. Шоколадни лазурь, заварной крем теха яь пироженеш, печенеш, зефир, рулет, кхыяраш мел дика я. Iуйрийна укхаза хIетта етта булка е пирожок яа, чай мала йиш я, уж эше, цIаяхьа а хул.

Иштта уж хIамаш эца йиш хиларо чIоагIа аттача доаккх кхалсага цIагIа де дезараш. Нагахьа санна цIагIа уж кийчде дезаш хилча дукха ха йоае ма езий. Тика тIара нийца чуйнхьача, уж кийчъярга дIаяхийта езаш хинна ха кхыча гIулакхашка яхийта йиш хул цун, е салоIаргда, бераш а нийца цирке, кино тIоргья. Вешта уж маьха дарегIа а йохк тика тIа.

ХIара дийнахьа буфете хул керда маькх, лавашаш, консервированни компоташ, сокаш, минеральни хий, лимонад. ХIара бетта 8—9 эзар сома маьха продукташ йохк укхаза. Нагахьа санна ца йохкалуш фабрике совъяьлча, уж сиха дIаэц городе Назране.

Фабрика профкома председателца Мальсагов Зяуддинца къамаьл деш, цо аьлар, эгтара хиланза даргдоацачунгара дIадоладелар тхо — даа хIама вIаштIехьдаьккхар. Бакъда нах балха тIера бувргбоацаш кхыдола хIамаш де а дийзар. Масала, оаха хьайнйллар бытовой гIулакх дара комплексни пункт. Ха йоае а ца езаш кхалсага йиш хул ше йолчара йиттa a цIенъе а хIамаш дIаяхьийта, маьчеш тоайта, коча е кхыча барзкъана заказ де. Фабрикерча бытовой сектора яь хIамаш дика лоархI наха, уж хилац фабрике, яьрел вогIа. Маьчеш еча мастера М. Тутаевна раьза ба берригa кхалнах. Цо яь моллагIа а маьчи — туфлеш, ботинкаш, иккаш хоза а чIоагIа а хул. МоллагIа а шийга даь заказ Мурада, шийна хIама хьадеш санна, цIена кхоачашду.

ХIаьта смена хувцалуча юкъа кхалсага йиш хургья парикмахерске маникюр, прическа, косметика яйта. Из деррига де йиш я цун аргIа хьакхачарга хьежаш ха а ца йоаеш.

Балха хана тIера а бувлаш шоай куц-сибат тоаде гIерта кхалнах геттара кIезига ба. Бакъда, цу хьакъехьа профкомо долла хIама теркал даьдац. Смена дIайолалуш парикмахерски хьаелл, конвейео ма сецханге цу сахьате дIа а къовл. Иштта йола графиц дика оттаяьяц.

— Из нийса белгалдаьккхад, — йоах Д. Мальсагова. — Оаха из хувца лаьрхIад. Хетаргахьа сарахьа дукхагIа клиенташ тIаэцаш хургья парикмахерски.

Фабрике хIара цехе кхалнаха дувцар тха медицински болхлоех дика дош алалахь, яхаш. Шоаш кхо ца беш фабрикерча кхалнаьха унахцIено лораеш ба лораш, медсестраш, фармацевт Сагова Роза, физиотерапевтически кабинета заведующи Вышегурова Аьсет, фельдшер Гайтукиева Лейла, унахцIенон пункта заведующи Евпак Валентина Семеновна.

Л. ОКУЕВА.

«Терек» яхача мебельнодахчан хIамаш еча производственни объединене дикагIчарех лоархIаш я фанерно-заготовительни цеха коллектив. Даим а дика лоархIаю из ший декхарех а планех а. тIатIа лакхъю арахецача бе-беча тайпай йолча мебела дикал.

Цу гIулакха шоай новкъостий оарцагIбоахараш, шоашкара къаьгга масал луш бараш ба цехкома председатела заместитель, бригада кулгалхо Пугоева Либхани станочница Чиляева Надеждаи.

СУРТА ТIА: Л. Пугоеваи Н. Чиляеваи.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Перестройка, гласность тIехь-тIехьа дукхагIа юкъейода «Красный молот» завода коллектива хIара дийнахьарча вахара. Цу тIехь кIезига лоархIам болаш вац завода директор Геннадий Михайлович Мусалимов. Къоначa кулгалхочо хадданза лех коллективаца болх бара керда формаш, кара а йоагIа.

Цун балха деп распорядка тIа оттадаь да кIирагIа шозза цехашка водаш болхлошца, мастерашца, кулгалхошца къамаьл де. ХIана деш да из, аьнна, шийга хьаттача, Г. М. Мусалимова йоах, наха гIулакх дара служба йолаш яле а, из эшаш да, шоай цхьацца гIулакх долаш со волча боагIача наха дукха ха йоаю. Цул совгIа, нах балха боахкача царца къамаьл хиларо хIама хьадара дукхагIа безам тIабохийт, болх дикагIа бе дог оттийт. Перестройка даьсса дешаш а доацаш таханарча дено дIадехар, эшар хилара теш.

СУРТА ТIА: Г. М. Мусалимов завода цехашка вахача хана кулгалхошца къамаьл деш ва.

Р. УТЕВАЙ
тексти сурти.

ОБЛСОВПРОФА ПРЕЗИДИУМЕ

ТIАХЬОЖАМА ДУХЬАЛЕ ЯЬР—БЕХКТОКХАМЕ

ХIанз кхачан продукташи промышленни товараши ца тоъача хана, цар дефицит йолча хана, лоархIаме да долаш дараш цхьацца болча къаьст-къаьстача нахагеи спекулянташкеи ца кхоачийташ, уж къахьегамхошка дIакхачийтар. Из де лаьрхIа ба профессиональни союзаша оттабаь болхлой тIахьожам.

Общественни кхачан предприятешкеи шурий промышленноста фирменни тикашкеи хьежача гучадаьннар дар облсовпрофа аргIанарча заседане дийцар.

Белгалдаьккхар г. Грозне шоай декхараш цIена кхоачашдеш общественни кхачан болхлой хилар. Царех ба «Грознефтеоргсинтез» объединене ОРС-а столовей болхлой. Кхачан продукташ низкъала йоллаше а столовешкеи буфеташкеи кхоачамболлаш тайп-тайпара дIайха, шчйла дaараш кийчду, шурийн кондитерскии изделеш хулийт. ХIама дуача хана болхлой 15—20 минот мара ха йовц, юхейисача хана салаIа йиш хул.

Из иштта дале а, болхлой тIахьожамо хьагучадаьхар общественни кхачан системе цIенхаштта дола кхоачамбоацараш: санитарни хьал хила ма доаггIара дац, кийчбеча кхачан ассортимент кIезига я, гIулакх дераш гIожа ба, тараз кIезигагIа озаши сов ахча доаккхаши моттигаш я. Кхача кийчбелга гIожа толхадарах общественни кхачан № 20 йолча столове производства заведующена Р. С. Абдулмежидовна строги выговор йир кога гIирса фабрика болхлой тIахьожамеи текстильни а ейгача а промышленноста болхлой профсоюза обкомеи комиссе дIадехарагIа.

Кхача во кийчбарах цIенхаштта бехктокхаме эзаб «Трансмаш» завода столове болхлой.

Бакъда, ший ханнахьа а нийса а иштта доагIар деш моттигаш кIезига я. Хьежача гучадаьннaчох доагIар дар дукхагIча даькъе тIехьатетт, кхыметтел бехке барий га доахараш а нийслу, хиннар «цIаьхха», «ца ховш нийсденна хIама да» ала а гIерташ.

Масала, цементни завода болхлой тIахьожама комиссена гучадаьлар столове производства заведующе Т. З. Арцуевас 455 килограмм болча тIаьх 110 килограмм веренец тохар. Из деш йоаллиш ше гучаялар цо бакъдар ше деннача объяснительни записка тIа. Кхы фу тешал хила деза из бакъдара? Из дIатIаэца тигацар общественни кхачан объединене, Арцуевас ший балха тIа йолаш массехк бутт баьккхар, из ший лоIамагIа балхара дIаяллалца. Иштта из хIама хилар цох доагIар делга тIахьожамхошеи гIишлонхой обкомои массехказза хьадийхха доллаше а.

ХIама алац «Чечингстройтранса» производственни объединене буфетчицага Л. Грицаевага цо ше йолча общественни точках корта бохабу малараш мела моттиг яь йоллаше а санитарни бIеха лоаттаешше а.

Кийчбеча-кхачангеи кондитерски изделешкеи йоагIаш йола продукташ дIа ца йохийташ хилар гучадаьлар болхлой тIахьожамхошта №№ 36, 12, 15, 37, 74 йолча столовешка.

Мистача шурий продукцеца столовеши тикаши во Iалашъеш а из дика ца хилар а дувцаш къахьегамхоша де а доагIаш дукха нийса лоткъамаш ду. Из бакъхилар кхачан лабораторeца цхьана облсовпрофа болхлой тIахьожама оперативни группа лаьрххIа хьажача.

Масала, шурий промышленноста № 2 йолча фирменни тика тIа тайп-тайпарча 10 яьшка чура тIоа чубола пелаш эзача гучадаьлар хIаране чу 19 грамм е нормах боагIачул 9.5 процент кIезигагIа хилар. ТIоа хила боагIачул 2.5 процент лохагIа хьаьна бар, эзача — 1,5 процент кIезигагIа а.

Общественни кхачан № 20 йолча столове тIоа йоагIачул 1.5 процент лохагIа хьоанал йолаш бар, хIаьта фляга чура бар — 1 процент. № 50 йолча столове пломба оттаянза йолча фляга чура тIоа боагIачул 1,5 процент хьоанал эшаш бар.

Грозненски шурий комбинате (директор нов. Б. А. Бакаев), продукци йоаккхачеи из потребителашка дIайохьийтачеи йоагIаш йола порядок яц, тIоа чубола фляга цкъаза во пломба оттайий хул, накладнойш экспедитораша дика дIаяздац, массаза а хилац продукце дикала удостовереннеш.

Хьожаш хиннача дийнахьа шура чуйоттара шушаш шийлача хица юлаш яр. болхлой тIахьожамхоша аьнна чул тIехьагIа мара шушаш юлача машинашта Iи хьахецанзар. Уж хIамаш леладар бахьан долаш дика йоаца шурий продукци кхоач столовешкеи тикашкеи, лочкъораш, кхыдола дика доаца хIамаш хул.

Общественни кхача тоабара, бахача наха кхоачамболаш а дика а шурий продукци хилийтара дIахо йодача хана болхлой тIахьожам чIоагIагIа лоаттабара тIаберзабаь соцам тIанийцар облсовпрофа президиумо.

Столовейи буфетийи балха тIа цIенхашттара кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш цIенхашттара бехк бир общественни кхачан Грозненски производственни объединене генеральни директора А. М. Тагировна, бакъда, цо цу гIулакха тIа волаш болх бу кIезига ха хилар теркалдир, кастача хана уж кхоачамбоацараш дIадаха тIа а дилар.

Арахецача шурий продукци дика хилийтара боагIаш бола тIахьожам ца лоаттабарах цIенхаштта выговор йир Грозненски шурий комбината керттерча инженера Р. А. Азневна.

Облсовпрофа президиумо декхарийла йир профсоюзий отраслеви обкомаш общественни кхачана дIахо йодача хана чIоагIагIа болхлой тIахьожам лоаттабе, йолаш йола правилаш телхаьйча общественни кхачан болхлошта цIенхаштта бехктокхаме озаш гIулакхаш де, къоалаш делга, нах Iехабелга, тараз харцахьа увзилга, сов мах боахилга, болхлой тIахьожама духьале елга соцадергдолаш хIама де.

ДИКА САЛОIИЛГА ДИЙ ТУРБАЗЕ?

Республике а мехка а го баккхара, белгалъяьннача моттигашка туристически походаш, экскурсеш яра ха гаргагIорташ латт. Турист наькъа аравала кийчлуш ва. Цун ший дагалаьца хIамаш, планаш я. Фу новкъостал ду цунна цо салоIилга вIаштIехьдаккха декхарийла болча наха? Уж мабий цунна чуIе гостиница, турбаза, транспорт, даа хIама хилийта дезараш из цIагIара араваьнна кIирандийнахьа е отпуске волча хана?

Из дар дукха ха йоаццаш туризмаи экскурсейи областной совета пленуме дийцар. ДIадахача шера цу совето баьча балхах доклад йир цун председатела С. А. Далакова. ГIулакхаш дара план 100,4 процент кхоачашйир, 111,2 процент пайда бир. Республика къахьегамхошта 1987 шера хинначул 686,4 эзар сома маьха дукхагIа туристско - экскурсионни гIулакхаш дир. Иштта даь гIулакхаш 13 процент дукхагIа хилар. Никъ беш хилар 35 транспортни маршрутагIа. Вай туристаш эггара хьалха баха хилар Шяулле, Клайпеде, Новои, кхыча дуккхача городашка.

Укх тIеххьарча хана дукха моттигаш хул бIарччача дезала цхьана салоIаш. Из иштта дале а, даьр кхоачамболаш дац.

Пленуме къамаьл даьраша гуччахьа дийцар проблемех. БIарчча хьанийцача совета болх кхоачамболаш бале а, цхьацца йолча участкашка динза дисараш а да яхаш белгалдоахар цар. Туристашта гIулакх во ду «Беной» турбазе. Цхьан хана туристашта езаенна моттигяр из, хIанз цунга гIулакхаш дара планови заданеш кхоачашъюлац. Безам боацаш болх цига туристаш, къаьстта Подмосковье е Латве хиннараш, цигара бокъонца йола сервис бIаргаяйнараш. Дика я ала йиш йолаш яц МагIалбикера мехка го баккхареи экскурсейи бюро а. Цига ца деш дисар 274,4 эзар сом мах бола гIулакхаш, ца беш бисар 57 эзар сома пайда. ГIулакх-м доходех хинна а Iац. Кагирхошта нравственни кхетам балара средство хиларах тарра туризмах кIезига пайда эц. Iаламца салаIаро дукха дикадар дерг ма дий сага. Туристически маршруташ ма хулий белгалъяьннача моттигашка, историе, архитектура памятникаш долча гIолла. Царга хьажаро кагирхошта йовзийтарг ма йий къаман культура, хьалха дIабахача наха хьадаьчун хам бе боахарг ма бий уж.

— Хьажал шо, — аьлар туризма федераце председатела Р. Мазяра, — аьхки дешархой фу деш ба. Ха мишта дIайохийтаргья ца ховш городе гобоахаш хул уж. Иштта дIахьу шоай каникулаш студенташа а. Уж хIамаш теркал ца дарах халахетараш хул вайна. Къоначар низ, ха пайдане хургйолча хьовзае еза, цу тIа берзабе беза уж. ХIаьта из дара эггара дикагIа туристически поход я. Из романтика я. Цо шербу сага сакхетам, физически чIоагIву, лоIам низ болаш хулийт, оамал тоаю. Лоацца аьлча туризмах дукха дикадар даргда.

Туристически походе аха безам хургба турбазашка деш дола гIулакх дика хилча. Из деррига а тIаккха кхоачашхургда, дукхагIа хургба походе баха безамбараш. Бакъда туризмаи экскурсейи совете хIанз а дац наьха иштта безам оттаргбола гIулакх.

Нах цIенхаштта эгIазбугаш ба автотранспорта болх, шофераша гIожа къамаьлаш ду, хьабахка тIехьабус. Пленуме цу хьакъехьа даьча къамаьлашта духьал хилар водителий бригадир В. П. Башкови «Турист» яхача автобаза директор А. К. Франгови. Производственни халонаш увтт шоашта йоахар цар. Квалифицированни водителаши слесараши тоъац, ледара я ремонтни база. Гаьнара маршруташ еш туризмаи экскурсейи совето водителашта бийса яккха моттиг Iалашъяц. Из бакъдар.

ХIаьта цун а вокхан а юкъарча декхарга диллача советои автобазаси туристашта лерттIа транспорт хургйолаш цхьана гIулакх де доагIар. Из ца дича гIулакх лерттIа дIагIоргдац. Автобазе болаш ба духьале йоаццаш эггара халагIча хьале а гIулакх дизза кхоачашдергдола шофераш.

Республике кхычахьара хьабаьхкача туристашта базашка дуккха бытовой кхоачамбоацараш нийслу. ХIаьта гIулакх оттаде деза цар вай республиках, вай нахах, шоашта хиннача хьоашалах дицлургдоаца дикадар дIахьоргдолаш. Уйла е еза дуа хIама, бытовой гIулакхаш дикагIа хилийтара. ТIаккха республикага яхь лоатталургья мехка кхыча регионашца. Цох лаьца дийцар пленуме никъ бареи экскурсейи Грозненски бюро директора Г. Г. Шамановас.

Наькъа араваьннача туриста го боаккхаш безаме хургья, улув хIама дика довза гид хилча, аьнна белгалдаьккхар ше къамаьл деш никъ бареи экскурсейи Гудермесски бюро экскурсовода Н. Н. Яковчука. Гида деш дола къамаьл безаме, ладувгIа дог доагIаш, хIама довзийташ хилча, экскурсех дукха хIама дагадус туриста.

Безаме хеташ ладийгIар туристий Грозненски городской клуба правлене председатела В. А. Смирнова даьча къамаьлага пленуме хиннараша. Цо предложени йоалайир альпинистий союз йилла а цхьан хана НохчIГIалгIайчене эггара низ болашагIа хинна туризм дегIайоалае а еза, аьнна.

Пленуме белгалдаьхар республике дIахо йодача хана туризм дегIайоалаяра де деза гIулакхаш.

Л. СИНЯКИНА.

ДикагIа хьажа общественни кхачанга

«Тепличный» совхозе хьайийллай столови. Из чIоагIа дика хийтар болхлошта. ПаргIатарча, хозача помещене я из. ХIанзалца цхьацца бахьан дора цар делкъийга хIама дуача хана. Бакъда, цох ма хеттара даа хIама хьахилацар.

Столовена юхекхаьчача хоза хьаж хьакхет. Бакъда, меню-м яцар хоастае йоагIаш. ХIаьта а дарегIа делкъийга хIама даа йиш яр укхаза.

Дукха дIаьхдаланзар болхлой гIадбахар. Столове зал саг воацаш яьсса я. Истолаш тIа суп - харчох йиса хIамаш я: Из-м дика кавказски кхача ба. Бакъда, из йиача изжога-м хургья. Кхы цул дикагIа хилац укхаза кийчъю поджарка, шницель, котлеташ, кхыдараш а.

ХIанз юха а болхлой цIагIара хьаккхуьа бекъа кхача баа болабеннаб. Производстве беча балха меттел, ший дуача хIаман а уйла е еза болхлочо. ЦIаваха гаьна я, массане а яц автомобилаш. Иштта балха воагIаш цIагIара хьадена хIама а дна кхоачам бе безаш да гIулакх.

ХIанз столове вода командировке вена специалист е цIагIа йIовхале йоаца юрта ваха саг. Иштта бола нах берригаш пхийтта а кхы кIезигагIа а мара хилац. ХIаьта столове помещени 425 сага лаьрхIа я. Повараш дер дайна сагогдеш хул.

Общественни кхачана болхлой тIахьожам оттабе беннабар. Повараша чубитанзар халкъа тIахьожамхой, типографе кепатеха удостоверенеш дац шуга, аьнна.

Совхоза профкома председателца Г. А. Насухановца къамаьл деш, цо йоах, чубита безар халкъа тIахьожамхой, повараш сихбала багIацар, хьажийта безар кухне а подсобни помещенешка а. Бакъда, керттера бахьан кхача дика ца хилар да. ХьатIаяхьа продукташ дика яц. ХIаьта совхозага ший дулх дац, е коартолаш а яц. Столове болх тоабар духхьала совхоза директорах Амаева Зара Нукмановнах тийша да. Цо цхьадола гIулакхаш а ду цу тIехь. Бакъда, хьалха а санна кхы тоаденна хIама-м дац столове.

Зара Нукмановнагара хьахазар ловра, бекъа кхача буаш мел лела безаргба болхлой. Цунна тIакхоачаяланзар. Амаева ший персональни машинаца цIаяхар делкъийга хIама даа.

Укхаза дашха эшаш хIама дац, нагахьа санна совхоза кулгалхошта бытовой хьалаш хилийта ловре, кхачан продукташ бахьан гIулакх талхаргдацар, совхоз селлара къе яц, ший болхлошта делкъийга даа хIама хилийта низ кхоачаргбоацаш. Цун йиш яр ший керда баьцадаараш кхыча боахамашта а телаш, царгара хьайбай продукташ ийе. Цу тайпара вIаши гIулакхаш леладеш моттигаш я республике.

Масала, «Грознефтеоргсинтез» объединене ремонтно - механически завода болхлошеи инженерно-технически болхлошеи делкъийга хIама дуаш 20—25 минот мара ха йоаяц. Столове наIараш хьа ма йилланге а шоана гу кийчдаь шу тIалатта истолаш. Цар тIа да тайп-тайпара даа хIама. Хьалхе а даьча заказагIа а хIама кийчду. Цу тайпара, хIара саго дуачунца болча чама терко ю.

Столове да помидорий, кабуца, морковка, салаташ, дулх, колбаса теха вегетариански суп, татарски хьисапе азу, беф-строгонов, чам бола а кIома а поджарка, рагу, котлеташ, лангеташ, плов, кулебяка, Iажаш теха растегай, локъамаш, коартол е кабуц чуелла пирогаш, коржикаш, печенеш, сокаш, компоташ, кофе, чай. Лоацца аьлча дуарг мел дола хIама да.

Делкъийга салоIа ха чакхъялалехьа спортивни комплексе е библиотеке ваха йиш хургья е салаIа.

Геттара раьза ба болхлой шоай столовена. Цига боагIа лоалахарча предприятей болхлой а. Шоай долла хIама вIаштIехьа дале а, цхьа гIалат далар кхераш хул столове заведующи Людмила Игнатьевна Копцева цига болхлошкара халкъа тIахьожамхой баьхкача. Уж цIенхаштта хьож доллача хIаманга, хьажара кийчбаь кхача лабораторе бохьийт, дуа хIама кийчдеча продукташ мел дIаяхийтай тохк.

Завода директора Е. А. Завгородне эхь лерхIац столовена фу эш, цига фуд хьажа, поварашца къамаьл де. Царна фу эш, шийгара малагIа новкъостал деза хьож. Транспорт хулийт, кхачан продуктай йоакхо ю. Цо иштта къамаьл ду столове хIама дуаш багIача болхлошца, цар яхачунга ладувгI, терkалду царна хетар. Столове болх тоабара, болхлошта дикагIа а тайп-тайпара а кхача хилийтара йоакхо ю.

С. ЛЕОНТЬЕВА.

1989 шера 16 марта баь КПСС Центральни Комитета Пленума соцам

ХIАНЗАРЧА ХЬАЛАШКАРЧА КПСС АГРАРНИ ПОЛИТИКАХ

(Нистедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

Кердача боахама механизма керттера дош малагIа да аьлча, из да агропромышленни комплекса продукцена долча маьхий вIашии йийза система хьаяр. Из тIаерзаяь хила еза цун ерригача звеньяша бухсоццаш доккхий хьокхамаш дахара а боахама расчетеи самофинансированеи принципаш тIа болх бара хьалаш хьакхоллара а. Моттигерча органий а предприятей а цу даькъера бокъонаш шеръярца цхьана маьхаш увттадеча атта хувца йиш йола централизованни хьисапаш хулга, договорни а шоаш увттадеча а маьхех пайда эцилга Iалашде деза.

Цар дикалга хьежжа, юртбоахама продукце керттерча тайпашта пхе шера хувца йиш йоаца цхьан тайпара маьхаш оттаданза даргдоацаш лоархIалда. Цунца цхьана сома, баьцадаарашта, коартолашта, из продукци кхеяра а маьхалъяхара а белгалонашка хьежжа, маьхаш договорни ларда тIа увттаделга нийса лоархIалда. Динза даргдоацаш моттиг хилча цу продукцена эггара доккхагIдола маьхаш увттаде моттигерча органашта бокъо лойла.

Маьхий керда политика чакхйоккхача хана промышленни а юртбоахама а продукцена юкъе паритет хулга Iалашдолда, из хьаллацара эшаш дар хьадолда. Боахамашеи аграрни даькъерча предприятешеи бюджетаца леладеча гIулакхаша коггIортилга е еза йIаьххача ханарча, нормативни кIийленех, хIаьта гIо де деза чIоаггIа воспроизводство яра.

Агропромышленни комплекса предприятей а организацей а финансови хьал тоадара, лоха рентабельность йолчеи зе дечеи колхозий, совхозий, хIамаш чакхйоахача а кхыча а предприятей экономика чIоагIъяра, укх гаргарча 2 шера цар зе ца деш болх белга Iалашдар духьа платежни дисциплина тоаяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаханза даргдоацаш лоархIалда. Из дара царех хIаране хьадда программа хиланза яргьяц. Нагахьа санна чакхдоахача гIулакхаша зе деча боахамаша рентабельни болх белга Iалаш ца дой, оттаьчча порядкагIа царна реорганизаци е а уж дIадаха а йиш я, цар лаьтташ кхыча колхозашта, совхозашта, промышленни предприятешта, арендни коллективай кооперативашта е ахархой боахамашта дIа а луш.

5. ЦК Пленумо дIахо йодача хана а лоархIаме лерхI лакха овсарле йолча машинай система, техника, оборудовани, юрта кхухьийтача производства ерригa средстваш дикагIа хилийтара ларда тIа агропромышленни комплекса материально-технически база ма могга чIоагIъяр. Ахархой боахамашта, арендни — коллективашта, гражданий шоай доалахьарча гIонна долча боахамашта а бешамаш лелаеча товариществашта а эшачунга хьежжа механизаце средстваш хьаелгеи арахецилгеи вIаштIехьдоаккхалда.

Белгалдаьчча тайпара юртбоахама продукци а кхачан товараш а дукхагIа арахецилга Iалашдергдола материальни финансовии ресурсаш хьожайойла колхозашта, совхозашта, юрта боахама а хIамаш чакхъоахача даькъерча а кхыча предприятешта. Ресурсех дикагIа пайда эцар духьа инвестици структура хувцилга нийса лоархIалда, продукци чакхъяккхара, юрт социальни дегIайоалаяра, наькъаш тоадара хьежаю капитальни вложенеш дукхагIа а хулийташ.

6. Агропромышленни комплексана кулгалделга овлангара денз хувцанза даргдац, кулгалдара командно-административни методаш, боахама гIулакхашта дакхе латтараш юкъегIертилга цIендаь дIадаккханза даргдац, аьнна, моттигашкара тела предложенеш КПСС ЦК Пленумо хьаллоац. Боахам лелабара производственни отношенештеи — самоуправлененеи шерра демократизаци елга теркал а деш, керттерча производственни звенона доал дара органаш хьае еза боахам лелабеча бе-бе формаш хиланза ярг ца хилара а доалахьеи тайптайпара формаш атта хувца йиш хургйолаш вIаши таръяра а принципех. Районашка, областашка, краяшка, автономни республикашка хилча бакъахьа я кооперативни хьисапе производствана гIулакх делга Iалашдергдола, къахьегама коллективай советаша херржа союзаш, ассоциацеш, объедненеш. Союзни республикашка хьаю агропромышленни комплексана доал ду органаш мишта хила еза аьлча, уж хила еза продукци дукхагIа яккхар, юрта боахам а хIамаш чакхйоаха промышленность а сихха дегIайоалаяра хиланза яргйоаца функцеш йолаш.

Агропромышленни производства функцеш союзни республикашта дIаяларца дувзаденна, союзни боарам тIа агропромышленни системма овлангара денз эргаяккханза яргйоацаш я — СССР Госагропром дIа а лькхха, СССР правительства орган санна хьае еза кхачанаи закупкаштеи йола СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комисси.

7. 1989—1995 шерашка город а юрт а, промышленность а юрта боахам а чIоагагIача баланса ларда тIа шоайла вIаши дувзаденна дегIаухаргйолча ларда тIа регионий экономика комплексно дегIаахара лаьрххIа программа чакхйоаккхилга нийса лоархIалда.

Наха чубаха цIенош хьалделга, наькъаш делга, юрта комплексни гIирсаш делга сихдолда. Юрта баха хIара дезал дика кийчъяьча къаьсттача квартираца е ший цIенца Iалашболба. Нах чубаха цIенош а культурно-бытовой учрежденеш а хиланза яргйоацача инженерни коммуникацешца Iалашйойла. Юрташка бахача наха хьабе дукхагIа болх хилийтара шерра пайда эцалба гIонна йолча производстваех а промыслех а.

8. Мехка агропромышленни комплексана ю Iилман-технически прогресс сихъяра коммунистий, партийни организацей, советски а боахама а органий, тохкама а проектно-конструкторски а коллективай теркам тIаберзабанза баргбоацаш лерхIаш я КПСС ЦК Пленум. Дикалга диллача юрта боахама а кхачан а продукци яккхара кердача технологически боарамга кхоачилга Iалашдолда.

ЙоагI-йоагIача министерствай а ведомствай а кулгалхошкара хьадехалда ер пятилетка чакхъялалехьа гIулакхаш нонагIо тоаделга, хIаьта кхойтталагIча пятилетке кхачан индустре предприятеш керттерча даькъе технически эргайоахилгеи вай ханарча оборудованеца Iалашъелгеи керттерча даькъе чакхдоаккхилга. Продукци чакхъяхара а лоаттаяра а йоккхийча предприятешца цхьана хьайойла юкъера яраши зIамига яраши, юртбоахама бийдал йолча уж дIагарга а кхувлаш.

Iилмана кердда карагIдаьннарий а лаьтта леладеча, мелиораци еча, химизаци еча хьалхалаттача опыта карагIдаьннарий а ларда тIа, зональни башхалонаш теркал а еш, лаьтта йийхьдар, из эрозех лорадар Iалашдолда.

Хьайбай продукци яккхара даькъе интенсивни методаш юкъейоалаяра дезар де, хьалхарча даькъе доакъара база чIоагIъеча, белока проблема къоастаеча, селекци а племенной гIулакх а овлангара денз тоадеча а деш.

Фундаментальни а прикладной а тохкамий, агропромышленни комплексана Iилман Iалашо яра боарам айбе, мохк кхачанца а бийдалца а Iалашбара хьадда декхараш кхоачашдара ма могга дегIакхувла Iилман-производственни системаш, объедненеш, комплексаш, экономика, биотехнологе, юртбоахама генетика, электронизаце, экологе даькъе Iилман тохкамаш делга сихде, цар эффективность лакхъе.

9. КПСС ЦК Пленумо белгалдоаккх, вай ханара аграрни политика практически чакхйоаккхилга, кхачанца дувзаденна дош къоастаделга — мехка еш латтача перестройка керттера лостам болга. Союзни республикай Компартей — ЦК-ша, парте крайкомаша, обкомаша, горкомаша, райкомаша из керттера декхар кхоачашдеча парте дерригача низаша, берригача къахьегамхоша хьинаре дакъа лоацаргдолча тайпара вIаштIехьбаккха беза шоай организаторски а политически а болх.

Аграрни даькъера къахьегама коллективаш технически кердача тайпара кийчъеча а социальни дешаш къестадеча а городий промышленни интеллектуальни потенциалах биззагIа пайда эцар лоархIаме да.

Агропромышленни комплекса предприятей юххьанцара партийни организацеш декхарийла я производственни вахара демократизаци еча, керттера производственни звеньяш хьинарегIа хозрасчета, самофинансироване, самоуправлене принципаш тIа йоахача гIо де. Из деча нонагIо бонкха ба юрташкарча парте райкомий лоархIам. Царна керттера дар — командни сгила цIенхаштта дIаяккхар, политически кулгалдара методаш йиззагIа караерзаяр, наха гаргагIа хилар, боахам лелабара керда ча хьалашка шоей таронаш хьагучаяха царна новкъостал дар.

Партийни, советски, боахама органаша даим терко а йоакхо а е еза мехка агропромышленни комплекса кадрай, хIанзарча хьалашкара парте аграрни политика эффективно чакхъяккхара эшаш долчча тайпара кулгалхой а специалисташ а кердача тайпара уйла е Iомабара. Кадраш херржаш хиларах коггIортолга а еш, цар состав стабильни хилийта а бехктохкам лахкбе а хьажа деза, арендатораша, кооператораша — советски ахархой кердача ноахалено дешилга а уж юхакийчбелга а вIаштIехьдаккха деза. Юрта баха дIабаха кийча болча, хIаьта берригача мехка долча гIулакха цун декхараш кхоачашдеча дакъа лаца кийча болча городашкарча наьха дагардар хьаллаца доагIа. Царна хиланза даргдоаца материально-бытовой хьалаш Iалашде деза.

Пленумо лерхI, аграрни политика кхоачашъеча халкъа депутатий Советий лоархIам айбала беза, аьнна. Политически реформа еча хана реальни Iаьдал бе кхоача уж декхарийла я кердача тайпара болх бе, нах кхачанца Iалашбеча шоай доалахьа мел дола дешаш, дIатIахьатIа ца дехкаш, шоаш къеста а деш. Къаьстта теркам тIабохийталба социальни инфраструктура дегIайоалаяра, юрташ тоаяра а цар культура лакхъяра а, къахьегара а вахара а аьттув бола хьалаш хьакхоллара, Iалам лорадара тIадерзадаь гIулакхаш лерргагIа чакхдахара.

Агропромышленни комплекс дегIайоалаяра саготагIа дола декхараш кхоачашдеча хьинаре дакъа лаца деза профсоюзаша, комсомола, мехкарча ерригача общественни организацеша.

10. ХIанзарча хьалашкара КПСС аграрни политика бонкъонца кхоачашъяр духьа агропромышленни производства эффективность айяра ларда тIа экономически отношенеш овлангара денз эргаяхарах, юрт социально кердаяккхарах, аренда дегIайоалаярах, мехка баха нах кхачанца Iалашбелга тоададарах дола соцамаш СССР Министрий Совето тIэзцанза дарг ца хиларах йола КПСС ЦК Политбюро предложени могайойла.

КПСС ЦК Пленумо коммунисташ, къахьегама ерригa коллективаш тIахьех парте аграрни политика бонкъонца кхоачашъеча хьинаре дакъа лаца. Керда экономически отношенеш чIоагIъяро, юртарча вахара социальни хьалаш овлангара денз эргадахаро, экономика цу теггара лоархIамеча даькъе Iилман-технически прогрессана карагIдаьннарех шерра пайда эцаро, халкъа демократи а самоуправлени а дегIайоалаяра дикала-кердача лагIа тIа яккха.

Укх бIаьсти 1268 гектара тIа ялати доакъара культураши дIае езаш ба Ачхой-Мартановски района «Овощевод» яхача совхозе арендни подрядагIа къахьегаш бола механизатораш.

ХьалхагIа лаьттанца дола балхаш чакх а даьха, минеральнии органически удобренеш а тайса, интенсивни технологи юкъе а йоалаеш, агротехнически дикагIйолча хана дIайийнай ялата лаьрхIа йола культураш.

ДикагIйолча ханашка

— Укх шера январь бетта тхоай тракторно-кхаш лeладу бригада арендага яьккхай оаха, — яхаш дувц совхоза керттерча агронома Джабраилов Iумарас, — арендаторашта дIаялар техника, иштта лаьтта. ХIаьта арендатор ва дукха хана денз тхоца цхьана болх беш вола коммунист Берсанов Шамсудин. Иштта арендни курсаш а яьхай цо.

Со цига хиннача дийнахьа доакъара горох дIаювш бар арендни подрядагIа къахьегаш бола механизатораш. ХIанзлехьа 70 гектара тIа цхьаццайола культураш дIадийна баьннаб уж.

— 12-ча марта дерригача кхашта макхаш даьха даьннад тхо, — йоах Берсанова, — хIанз сихденна хьалха дIае еза ялатеи доакъареи культураш дIаювш доахк тхо. ХIаьта механизатораша из болх бе беззача тайпара хьабу. ХIана аьлча, хIанз механизатор шийн лаьттан да ва.

ХIара дийнахьа шоай нормаш кхоачаш а еш, хьинаре къахьег механизатораша Саралиев Рамзана, Ибрагимов Шарипа, Дикаев СаIида, кхыбараша. Интенсивни технологе дIа ма деххара чакхдоах механизатораша кхашкара балхаш.

Ч. МАГОМЕДОВ.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац

ДАЬХЕ ЛОРАЯЬРЕХ ЦАI

1941 шера бIаьсти йоалаш латтар. Кхычарца цхьана шоай юртарча «Коминтерн» яхача колхозе гота аравала кийчлуш вар ДIаьхача Къухьара (хIаьта из НГIАССР Пригородни района юрт яр) Цицкиев Зовле Ахьмад. 22 шу даьнна тоавенна зIамгсаг вар из. Цун ерригa уйла бIаьсти ший де дезачунца яр. Каст-каста хьожар из лоамаш тIара лоа дашаш миштa лягIлу. Из юрт Маьт-лоама кIал ма уллари.

ХIанз - хIанз гота аравала ма везий яхача ханна ЦIеча Эскаре (иштта оалар Советски Эскарах) гIулакх де хьехаш повестка ера Ахьмадага. 17 апреле цIагIарчари ший ханнара болча кагийча нахеи накъа а воаккхаш эскаре гIулакх де вахар из.

Цу хана сатийна яцар Малхбузерча Европе. Хьаьрбаьнна хьувзар немецки фашисташ. Цар цаI шоллагIчоа тIехьа дIалувцар Европера мехкаш. ТIема кхерам тIехьтIехьа боккхагIа хулаш бар. ДуIан хьалхара Iаьржа морхаш тIехь-тIехьа йоккхагIхулаш санна, шерагIа яржар тIемо дIалоацаш йола моттиг.

Ахьмада йижараша Забратеи Губатеи саготдора эскаре вахача шоай вешийн. ХIаьта гIайгIа е нана яцар цун. Ахьмада кхо шу доалача хана еннаяр из. Да-м дика дагавоагIар Ахьмада. Из леча хана кхелета зIамгсаг вар Ахьмад.

ХIара дийнахьа громкоговорителa хьалхашка дукха нах гуллора кердача хоамашка ладувгIа. Фашисташа моллагIа яле а, цхьа моттиг дIалаьцай аьле хьахозар. ТIом бергбац аьнна вай мехкаца гитлеровцаша договор яь яле а, нах тешацар цар дешах, са аьхъухар, цхьа водар хьахазар кхерар.

Иштта IотIакхохкабенна тIема кхерам тIалаттача 1941 шера 22 июне делкъийга 12 сахьат доалача хана хьакхайкадир фашистски Германе тIом болабаьб вай мехка духьал, Киевна бомбаш чуйийттай, моастагIчун эскар вай доазонна сехьа даьннад, аьнна.

Цицкиев Ахьмад хIаьта малхбузерча вай эскарца а волаш тIом беш хул гитлеровцашта духьал. Мохк дIалоацаш хьачувоагIа моастагI юхасецавеш кIийленаш лувцаш духьал тIом беча дукххаза а нийслу из, дукххаза тIехьашка вала везаш а хул. Иштта дар Сийлахьбоккхача Даймехка тIем тIа юххьанца. Фашисташа го баь чулаьцача эскара даькъаца а нийслу Цицкиев Ахьмад. Бакъда, царна караваха хиннавац. Баьча гона юкъера вод из. Хьунашка гIолла никъ беш тылерча вай эскарах дIакхет.

Цига 257 стрелкови дивизе 948 полкаца нийслу Цицкиев Ахьмад. Цунца волаш хьатIадоагIа цунна 1943 шу а. Цу шера вай эскаро массе а фронташка фашистски эскар юхасоцадарал совгIа, тIехьашка даккха а доладу, къаьстта йоккха котало йоаккх Курско-Орловски дуга оалача моттиге хиннача тIем тIа.

Сентябрь бетта боккха аьттув боалаш операцеш ю Донбассе. Цига латта «Юг» яха шийн арме группана вай эскаро го баь чулацар кхераш тIехьашка яла аьнна приказ лу немецко - фашистски командоване. ХIаьта тIехьашка доалача моастагIчун эскара духьал тIом беча дакъа лоац Цицкиев Ахьмада.

— Удаш бацар немций,— яхаш дувцар цо. — Ма даггара духьалъувттар. Сентябрь бутт чакхбоалаш Мелитопола гаьна доаццаш тIом беш хилар тхо. Къиза а дIаьхденна а тIемаш хилар цига. Хьакхайкадир тхога Къулбехьеи фронта Мелитопольски операци дIайолалу, аьнна. Шин кIирагIа ца хаддаш тIом лаьттар цига. Моттиг хьахийца тIехьашка бовла тигацар гитлеровцаша, нIорда ца деш тIатаIаш вай эскар а дар. Цкъаза хеталора урадагIаш хIама дусаргдий-хьоагI, кхыметтел га а, аьнна. Йоккхий топаш, бомбаш еттар хадданза. БIаргагуш мел дола хIама дохадора. Духхьала цхьа саг мара висацар уралатташ цкъаза тIом сецача. «Ма чIоагIа ва-кх саг» аьнна хетар сона тIаккха. ЦIаккха а бицлургбац сона хIаьта Михайловка яхача моттиге тхоай хинна тIом. Цига вай эскаро го баь чулаьцадар фашистски эскара доккха доаца дакъа. ХIаьта дагадехар сона «Бувча кхаьчача дехко а тох церг» яха наха оала дешаш. Духьал чIоагIа оттар фашисташ. КIезига баьхкар хьакара, дукхагIбараш боабир. Хьакарабаьхкараша дувцаш хьахозар, хIанз а шоаш котбовргхиларах теш, яхаш. Цудухьа хинна хургдар-кх уж иштта духьал увтташ хилар а.

Цига хиннача тIемах лаьца къаьстта дукхагIа дувцар Ахьмада. Октябрь бутт юкъе кхоачаш вай эскара Къулбехьарча фронта бIухоша йохаю Мелитополе а цунна гонахьа а латтача 6-ча немецки арме оборона, хьайоаккх город, цунна гонахьара юрташ. ХIаьта хиннача тIем тIа Мелитопола юхxe хала човнаш хул Цицкиев Ахьмада. Из госпитале вут. Ца ерзаш йIаьхлу човнаш. Эскара учете а волаш, городе Орджоникидзе амбулаторни дарба дайташ хул из 1944 шера 23 феврале кхаччалца. Цу дийнахьа, берригa гIалгIай а санна, Сталина—Бере тийшача балхагIа спецпереселенец а лаьрхIе ший Даьхе ехкар а лоархIаш Казахстане Iовохьийт Цицкиев Ахьмад.

Орджоникидзе шийна дарба дайташ волча хана, цо военкомате дIачуденна документаш цига дисадар цун. Массехказа яздича а, уж хьадайташ дацар. Ше тIем тIа хилар бакъдеш каьхат дайта сона, аьнна цо СССР оборона министерстве тIехьагIа дахьийтача письмона жоп дера цунга: «257 стрелкови дивизе 948 полка рядовойи сержантски состава учета книжка тIа ва цIеэскархо Цицкиев Зовле Ахьмад. СССР оборона Министерства архив», аьнна.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIема юкъе, миллионаш болча бIухоша а санна, са ца кходеш дакъа лоацаш хилар из, совгIаташ денна белгалваьнна веце а. Вакъда, фронта эзараш болча бIухошта а санна, цунна а Лаккерча Керттерча командоване баркал кхайкадир Мелитопольски операци ка йоалаш чакхъяккхарах.

Цицкиев Ахьмада дика дагабоагIар шийн хинна 3-ча взвода командир зIамагIвола лейтенант Мухин, 3-ча батальона командир майор Лапшин. Из лозавеча дийнахьа цунца цхьана човнаш хиннаяр Мухина а.

Казахстане, городе Кокчетаве Iовахьийта волаш дIахо дарба дайт цо шийна. Вийрзачул тIехьагIа, къахьега волалу. Укхаза белгалдаккха доагIа Ахьмад къахьегара чIоагIа тIера саг хинна хилар. МоллагIа а болх безаш бора цо, цун чам бар къахьегамца.

Из болх беш хул «Шияли» яхача колхозе, мугIарера колхозхо а волаш. Цул тIехьагIа цо шоферий курсаш йоах. Шофер а волаш болх бу Кокчетаве измерительни приборий комитете, «Казбурводстрой» СМУ, кхычахьа.

Нохч-ГIалгIай АССР метта оттаьчул тIехьагIа цIавеча, Цицкиев Ахьмада болх бу юххьанца шофери цул тIехьагIа механики волаш НГIАССР торговле министерства автогараже.

Бера хана денз цIена къахьегаш ваьха чакхваьлар из. Цунна дукха дезар хьаьнала вахар, нахаца юкъара гIулакх, нах дукха безар, ше эшача оарцагIвала кийча вар. Дерригa цун вахар шийн Даьхенна пайдане хургдолчахьа дерзадаь дар, цунна хала ди дIаэттача хана къонахчал долаш из моастагIчох лорае дIа а эттар. Цицкиев Ахьмада вахар а цун къахьегам а хьатIакхувча тIехьенашта хьокхаме ба.

Ю. ЧАХКИЕВ.

СУРТА ТIА: А. Цицкиев.

Доазол дехьара

ЧССР. ХIара цIагIа хIана яц аьнна я керамиках я пхьегIаш а вазаш а. Интерьер хозъеш, цIенче тоаеш, бIарг гIадбугаш я уж.

Забржег яхача городера бола мастераш шоай говзалца цIихеза ба. Цар хьаяь йола хоза, оригинальни изделеш эцархоша массаза хоатташ я.

СУРТА ТIА: керамика арахецача предприяте цехе.

ЧТК-ТАСС сурт.

IИЛМА ЛАКХАЛЕНАШКА—ЦХЬАНА

1962 шера март бетта СССР-и Кубаси шоайла Iилма - технически гIулакхаш цхьана леладеча протокола кIал кулгаш яьздаьча хана денз 27 шу дизад. Цу юкъа шин мехка Iилманхоша цхьана къахьегаш карагIдаьннараш Iалаьмате доккхий да. Революци хилалехьа дукхагIча даькъе технологеш кхыча мехкашкара ийеш хинна Куба, хIанз СССР новкъосталца чоалхане электронни вычислительни техника тIа-тIа дукхагIа арахецаш я, цул совгIа, арахецача продукце дукхагIа дола дакъа экспортагIа дохка лерхIаш а я. Хьалъеш я атомнии тепловойи электростанцеш. Ткъаь цхьайтта советскии ялхайтта кубинскии организацеша цхьана агропромышленни, доагора-энергетически, металлурго - машиностроительни даькъерча отраслашта, юкъерча а иштта лоархIаме йолча отраслевой а проблемашта 62 темагIа Iилма - тохкамеи опытно - конструкторски балхаш ду. Масала, караерзайир эккхама энергеца металлашта обработка яра технологи, цо таро хулийт йоккхий габариташ йола металлоконструкцеш доазол дехьара ца эцийташ соцаярах шера 800 эзар доллар гаргга кходе; ЯК-40 яха самолет мукх яарах лораеш йола технологи Iомаярах 500 эзар песо шера кходе таро хилийтар; хьалкхедаьд хIара гектара тIара 80 центнерага дIакхоачаш хьувкъам хулаш, шера шозза хьувкъаш дола керда дугай сорт; доахана хулаш долча лептоспироза духьала вакцина кийчъяьй.

(АПН).

Тахан—Венгри фашизмах мукъаяьккха Ди. Венгерски къаман цIей

Фашизмах мукъаяьккхача Венгре кортамукъалеи шийн лоIаме хилари кхаьчай ВСРП кулгалца, СССР-цеи кхыча вежарашхарча мехкашцеи кхотабенна бувзам а лоаттабеш Венгерски Халкъа Республика къахьегамхоша шоай даьхе эргаяьккхай, цунах хIанзарча ханара индустрии юрта боахами, халкъа вахара боарам лакха бола социалистически паччахьалкхе а яь.

Тахан ворхIлагIча пятилетка план кхоачашъеш хьадоагIача венгерски халкъо къестаду республика социально-экономически дегIайоагIилга сихдарца дувзаденна декхараш.

Японций бIаргаса дикагIа хургда

Японцаш дунен тIа эггара вогIа бIаргаса дола нах ба. Статистикас тешал ду: йизза юкъера школа яьккха болча японций 55 процент бIаргасьнаш доацаш бIаргаса миштад хойташ йолча таблицай лакхера мугIа а тIехь беша могаш бац.

Японций бытаца компьютораши персональни ЭВМ-аши юкъейоалаярца ювзаенна йола тенденцеш да велавергволаш яц. Мини-ЭВМ мониторий экранаш тIера текст ешаш, тIа-тIа дукхагIа ха йоае езаш хиларо, юхаметтаоттаде йиш йоацаш доаду бIаргаса. Специалисташ чIоагIа корзагIбаьнна ба, дувцаш дар къаман могашалла дешаш доландаь.

Хьагучох, бIаргасьнаш къаман атрибут хинна дIаотташ латт. ХIаьта, шоана уж доацаш вола саг духьала кхете, халаш, цун бIаргашка линзаш отгаяь йолга. Цхьабакъда, цу тайпара дикача таронга тIакхача дукхачар низ дIакхачац. ГIулакх миштад аьлча, цхьаккха лазар доацаш, унахцIена долча бIаргаштеи цар гонахьа йолча тканештеи эшаш йолча линзаех пайда эцара дуккха доазонаш увттаду.

Цудухьа тамаш яц Япони тайп - тайпара бIаргасьнаш е эггара дикагIа йола линзаш еш йола оптика индустри бизнесе кризис хургйоаца, тоаеннача сферaех цаI хилар. БIаргасьнаш дукхагIа дохкалга искусственно хьаллоац, цу индустра айхха бувзамаш леладу лорашца, бIаргий хIара линзах боккхача маьхах 30 — 40 процент царна дIа а телаш. БIаргасьнаш леладарал линзаш оттаярал совгIа бIаргасина коррекци еш бола «кхоалагIа» никъ ба хIанзалца японций аьттув хинна боаца операционни никъ. Цун шийн маIан да.

БIаргаса тоадара проблема японцаша тохкаш я дукхача хана денз. Цхьан хана цу хьакъехьа новатор вар «Дзюнттэндо» яхача университета профессор Цутому Сато. Роговица дуккха шаьрагIа хуле сердалон фокус нийсса сетчатка тIа нийслулга гучадаьлар цунна 1947 шера. ХIаьта, из гIулакх хирургически юкъегIортар дIадехаш дар цу гIулакха лаьрхIа профессора шийн тайпара урс дир (тIехьагIа цун цIи тиллар цох), цунна роговицай лимбальни оагIорахьа хиннача 4 Iургех гIолла роговицай вокха оагIорахьа дуккха доккхий доаца секаш дора цо.

Профессора Сато методагIа эггара хьалха яь хинна операцеш дика хьокхамаш долаш яр, унахой хIама бIаргаго болабелар, бIаргасьнаш леладе ца дезаш. Японе «Сато операцешца» дувзаденна гIулакх чIоагIа айделар. Амма, дукха дIаьх-м даланзар из. Операци яь пхи-ялх шу давннaчул тIехьагIа профессора Сатос дарба даь хинначa унахой юха а бIаргаса дайра. Из гIулакх чIоагIа айделар, из бахьан долаш операцеш ца яйташ, соцайир, хIаьта професcор ше а кхоставир. ТIехьагIа гучадаьлар, из шедар ца доагIаш даь хиннaлга. Цу хана медикашта хацар бIарга тканешта эшаш бола кхача а ца эшаш йола шлакаш а хьаарахувсалга роговицай вокха оагIонца ювзаенна йолча эндотелиальни клеткашка гIолла чакхдоахалга. Роговицай вокх оагIорахьара юкъегIортаро из лоархIаме йола механизм мел а ю, цкъаза цIенийн дIа а йоаккх. ХIаьта японцашта из дуккха тIехьагIа мара ханзар, цу ханале уж дог-тийша бар бIаргасьнел е линзаел пайданегIа кхы хIама доацилга.

Профессор Сато аьттув боацаш висачул тIехьагIа, 20 шу гаргга ха яьлар советски офтальмолога Святослав Федорова цIаьхха цу тайпара шерра даьржача лазара дарба де никъ корабалца. Велосипеда тIара Iовежача кIаньча бIаргий роговицашта човнаш яьяр дехача бIаргасьнаша. Федорова зе а зувш, чов йийрзачул тIехьагIа, гучадаьлар, кIаьнк дика хIама гуш волга а, цунна, хьалха санна баргасьнаш ца эшалга а. Федорова цу тайпара хинна кхыдола клинически хIамаш техкачул тIехьагIа гучадаьлар, секаш дахарца роговицай форма хувца а хувцаш операцеш е йиш йолга. Из шийн тайпара революци яр офтальмологе даькъе.

Мехкашка а континенташка а Федорова методагIа операцеш е баьлар. Цудухьа, Федорова методацара бола безам чIоагIа ба Японе. Цукуте, «Экспо-85» яха выставка еча хана, советски павильоне бIаргашта операцеи яра федоровски метода лийрхIа специальни экспозици яр, цу тайпара операцеш шоашта е яхаш телефонаш еттар Федоровга, телеграммаш кхухьийтар, шоаш а ухар. ХIаьта...

Цу тайпара керда гIулакх чакхдаккха кийчча зола шийн Федоров эшар Японена. ХIаьта цу тайпара саг кора а вир. Из ва советски хирурга тIехьавола, цун ученик. доктор Кодо Окуяма.

Кодо Окуяма цIихезача японски лорий дезалера виълагIа вола викал ва. Цун даь-да Син Окуяма терапевт а хирург а вар, из иммунологе даькъе тохкамаш деш вар, брюшной тифа духьалара вакцина ярах из медицина исторе чу вихьар. Ше чIоагIа дийша саг хиларах тарра, цо дика кхетадора Япони кхыча мехкашкара Iомале езаш йолга, цудухьа цо шийн кхоккхе воI деша вохийт Токио хиннача американски школе.

Син Окуямас дукхача наха, къаьстта къеча наха, мах боацаш дарба дора. Цу хана чIоагIа даьржа хинна туберкулез яха лазар кхийтта болча наха цо дарба дора гомеопатически средствашца. 1923 шера Японе эггара чIоагIагIа мохк аьгача хана, из дарба деш вар хатар хиннача наха. Акиро Куросавас оттадаьча «ЦIе модж» яхача фильма турпала прообраз ва из, яхаш, дувцаш да.

Цун виIий воI Кодо лорий дешар деша а Павлова гучаяьха условни рефлексаш Iомае а СССР вахар. Цига йоалайир цо шийн новкъост а хинна дIаяха йола ссcаг Гале. ШоллагIча московски мединститутэ дийшачул тIехьагIа, цо кIезиг-дукха болх бир терапевт а волаш. ХIаьта, Федорова методах лаьца ма хеззинге, Москве юхавера.

КхоалагIа шу да «Сангубасиан» цIи йолча Сони-дори яхача токийски улица тIа йолча шийн кердача клинике Федорова методагIа Кодо Окуямас операцеш ю. Доктора Кодо Окуяма кулгкарах эзараш бIаргаса тоадаь бола унахой чакхбаьлар. Тхо вIашагIкхета хила дезача дийнахьа доктор операци еш кIезиг-дукха гайра.

— Аз хьо гоаварах бехк боаккхаш ма хилалахь. Тахан операци гоаелар — пациент са нана яр, — аьнна, ше тIехьависара бахьан дийцар цо. — Цул совгIа, — дальнозоркость дIайоаккхаш Святослав Николаевич Федорова кийчъяьча методиках цунна яь хинна операци Японе духхьашха еш я...

Окуяма лерхIаш ва Японе дарба дара конвейерни метод юкъейоалае. Цу гIулакха из безам болаш ва Федорова институтера консультанташ беха.

Владислав ДУНАЕВ, АПН соб. корр.